

การศึกษาวิถีชุมชน

GE 153 158

วิถีชุมชนและการเรียนรู้ชุมชน

จัดทำโดย อ.ดร.เบญญาภา ศรีสว่างวงศ์

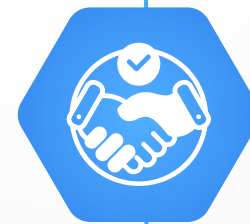
ผลการเรียนที่คาดหวัง (Learning Outcomes)

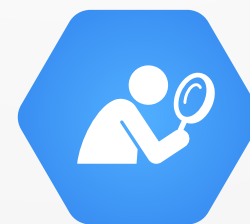
อธิบายการศึกษาชุมชนโดยเครื่องมือ
ศึกษาวิถีชุมชนได้

ประยุกต์ใช้เครื่องมือศึกษาวิถีชุมชน
ในการอธิบายข้อมูลที่ถูกต้องและ
เหมาะสมได้

สื่อสารแนวทางการใช้เครื่องมือ
ศึกษาวิถีชุมชนที่นำมาใช้ในการ
อธิบายข้อมูลได้อย่างชัดเจนและมี
ประสิทธิภาพ

ทำงานร่วมกับทีมได้อย่างราบรื่นและ
สร้างสรรค์

ความสำคัญของการศึกษาชุมชนโดย เครื่องมือศึกษาวิถีชุมชน

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และเป็นระบบ
2. สะท้อนสภาพจริงของชุมชน
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. ให้ข้อมูลสนับสนุนการวางแผนและตัดสินใจ
5. ใช้ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน
6. สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง
ผู้ประเมินและชุมชน

การศึกษามุมชน ด้วยการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Collection) คือการรวบรวมข้อมูลที่เป็นตัวเลข สถิติ หรือข้อมูลที่สามารถวัดและเปรียบเทียบได้ โดยให้ความสำคัญกับปริมาณหรือขนาดของปรากฏการณ์ในชุมชน มักนำไปวิเคราะห์ในเชิงสถิติหรือนำเสนออยู่ในรูปแบบกราฟและตาราง

เครื่องมือที่ใช้ เช่น แบบสอบถาม การนับหรือการวัด

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Collection) คือการรวบรวมข้อมูลที่เน้นความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปรากฏการณ์ พฤติกรรม ความคิดเห็น ทักษะ หรือประสบการณ์ของคนในชุมชน โดยเน้นมุมมองแบบองค์รวมและรายละเอียดบริบท ตลอดจนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจเฉพาะในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ เช่น การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม

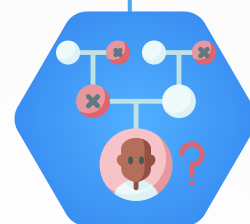
เครื่องมือศึกษาวิถีชุมชน

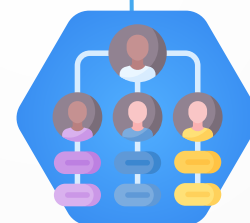
แผนที่เดินดิน

ประวัติศาสตร์ชุมชน

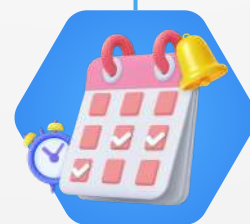
ผังเครือญาติ

โครงสร้างองค์กรชุมชน

ระบบสุขภาพชุมชน

ปฏิทินชุมชน

แผนที่เดินดิน

ขั้นตอนการทำแผนที่เดินดิน

นำแผนที่ชุมชน (แผนที่ตั้ง
โต๊ะ) และข้อมูล ที่มีอยู่แล้ว
มาประกอบการจัดทำ
แผนที่เดินดิน

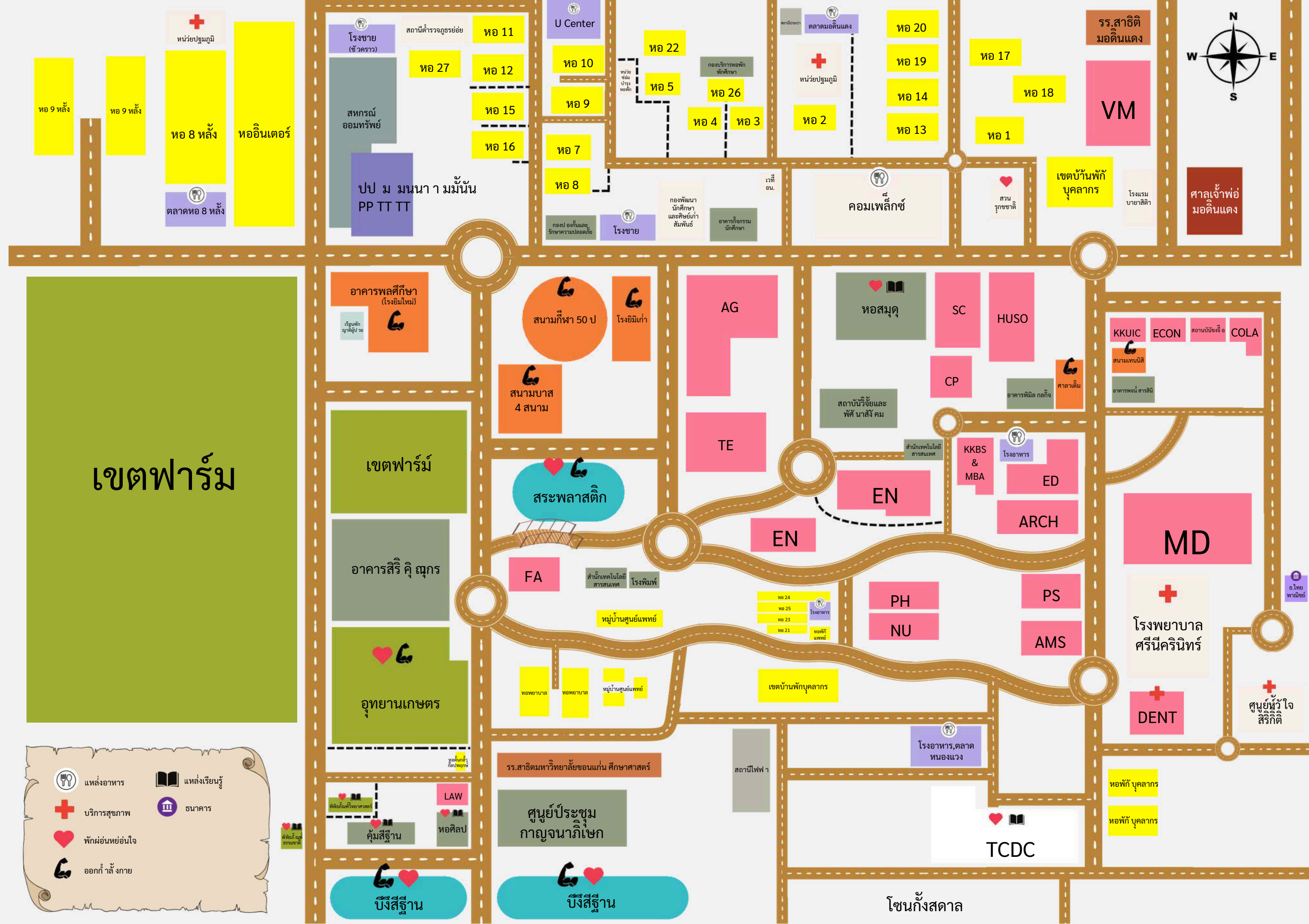
ลงข้อมูลพื้นฐานในแผนที่

ลงพื้นที่เดินสำรวจ พูดคุย
สัมภาษณ์และสังเกต

เขียนอธิบายเพิ่มเติมรายละเอียดทางกายภาพและ
สังคมของบ้านเรือนใน
ชุมชน

ประโยชน์ของแผนที่เดินดิน

- ทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนได้อย่างครบถ้วนที่สุด
- ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่จำนวนมากในระยะเวลาที่สั้นที่สุด
- ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากที่สุด เพราะได้มาจากการสังเกตด้วยตัวเอง
- ทำให้เห็นกลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานต่อได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง
- ช่วยในการเริ่มต้นความสัมพันธ์และสร้างความคุ้นเคยกับสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี
- ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมหลากหลายมิติ

ผังเครือญาติ

แผนผังที่เขียนขึ้นเพื่อ
แสดงระบบความสัมพันธ์
ในเชิงเครือญาติ

เป็นเครื่องมือง่ายๆที่
ทำให้เรารู้จักคนในชุมชน
ได้ดี

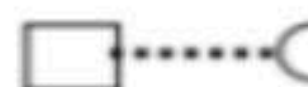
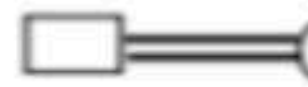
ความสัมพันธ์ที่ถือได้ว่าเป็นพื้น
ฐานที่สุดของชีวิตในชุมชน คือ
ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

บอกถึงความสัมพันธ์ที่เป็น
รากฐานของชีวิตครอบครัว
และจะมีความเกี่ยวข้องกัน
ไปตลอดชีวิต

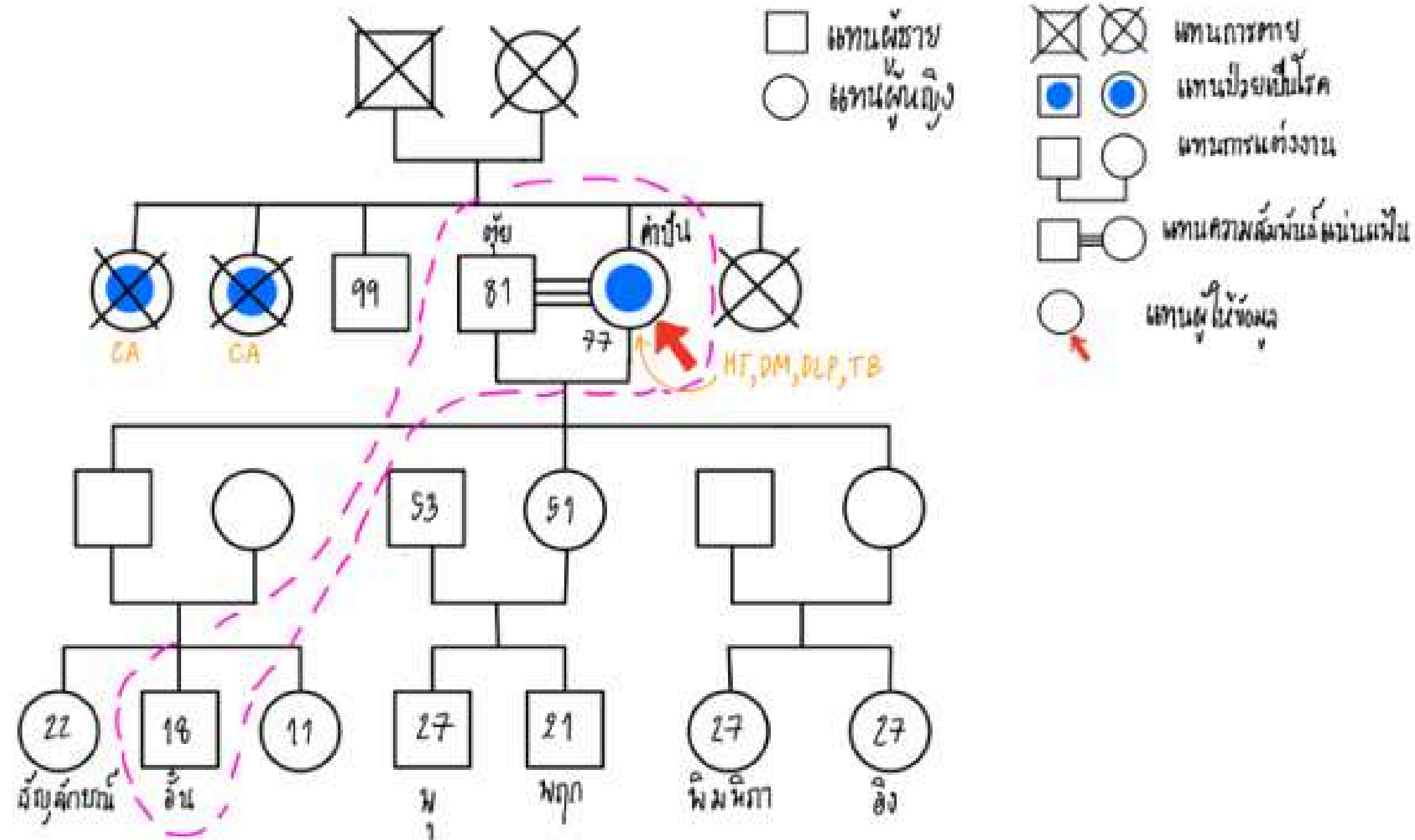
การใช้สัญลักษณ์ เพื่อให้เข้าใจตรงกัน

- ตัวบุคคล
- เส้นแสดงความสัมพันธ์ทางสายเลือด (consanguinity)
- ความสัมพันธ์จากการแต่งงาน (affinity)

สัญลักษณ์มาตรฐานสากลในการวางแผนภูมิครอบครัว

	ชาย		แต่งงาน	
	หญิง		อยู่ด้วยกัน	
		ตาย		หย่าร้างหรือแยกกันอยู่
		ผู้ป่วย		สมาชิกที่อยู่ด้วยกัน
	ไม่ทราบเพศ		ทะเลาะหรือขัดแย้ง	
	แท้งเอง		ห่างเหินกัน	
	ทำแท้ง		สนิทกัน	
	กำลังตั้งครรภ์		สนิทกันมากเป็นพิเศษ	
	แฝดเหมือน		ควบคุมหรือมีอำนาจเหนือกว่า	
	แฝดต่าง		ใช้ความรุนแรง	
	เลี้ยง			
		ลูกบุญธรรม		

ผังครอบครัวบ้านโนรี

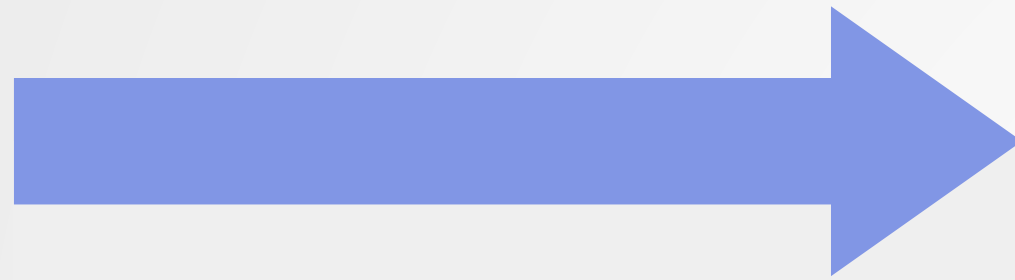
ตัวอย่างผังเครือญาติ

ประโยชน์ของผังเครือญาติ

- ช่วยให้เข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ เชื่อมโยงกันแบบที่เข้าใจง่าย
- ทำให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์เครือญาติสามารถถ่ายทอดและเรียนรู้กันได้ง่ายผ่านรูปแบบสัญลักษณ์ง่ายๆ
- ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ และโรคทางพันธุกรรม รวมทั้งข้อมูลในมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ
- ทำให้เห็นกลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานต่อได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง
- ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีและความสนิทสนมระหว่างผู้ทำกับชาวบ้านได้อย่างรวดเร็ว

โครงสร้างองค์กรชุมชน

คือความสัมพันธ์ของ
บุคคลในชุมชนทั้งที่ก่อตั้ง
ขึ้นเพื่อการปฏิบัติงาน

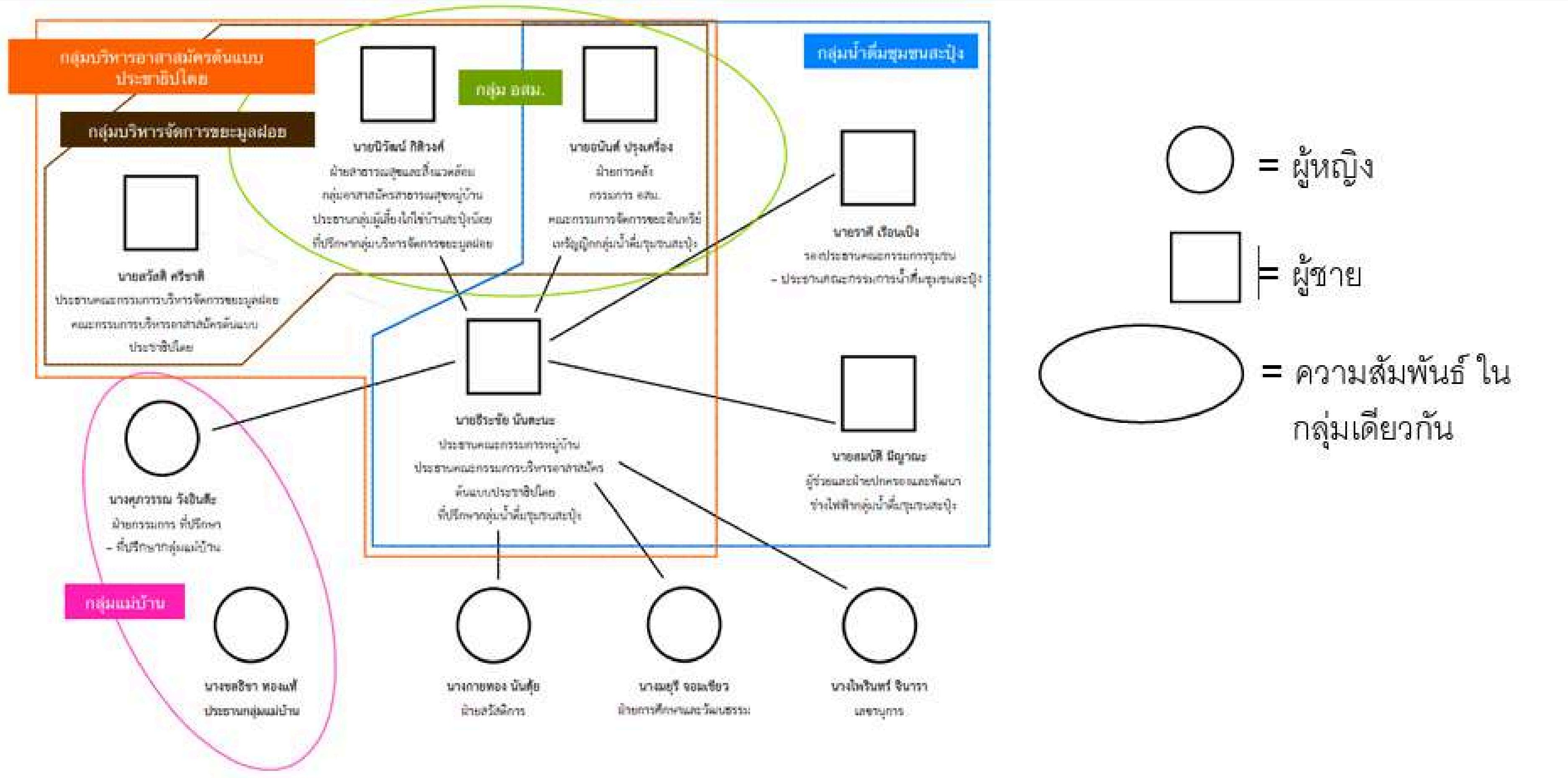

ทั้งแบบเป็นทางการและ
ไม่เป็นทางการ

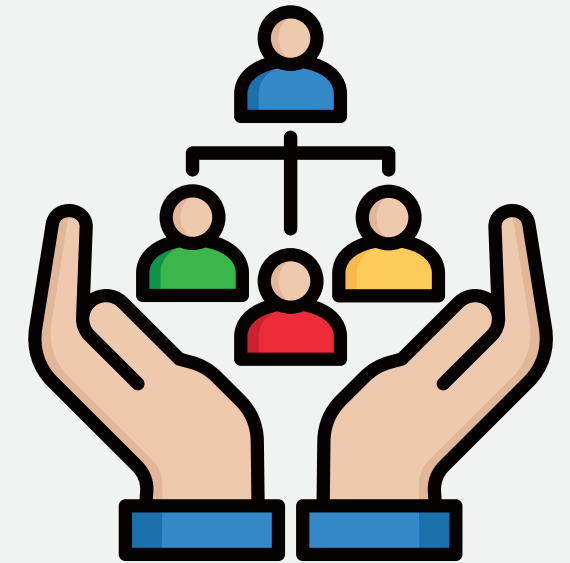
**ประกอบด้วยความสัมพันธ์
หลายแบบ ได้แก่**

- ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ
- ความสัมพันธ์ทางสังคม
- ความสัมพันธ์ทางการเมือง

ตัวอย่างโครงสร้างองค์กรชุมชน

ประโยชน์ของโครงสร้างองค์กรชุมชน ●

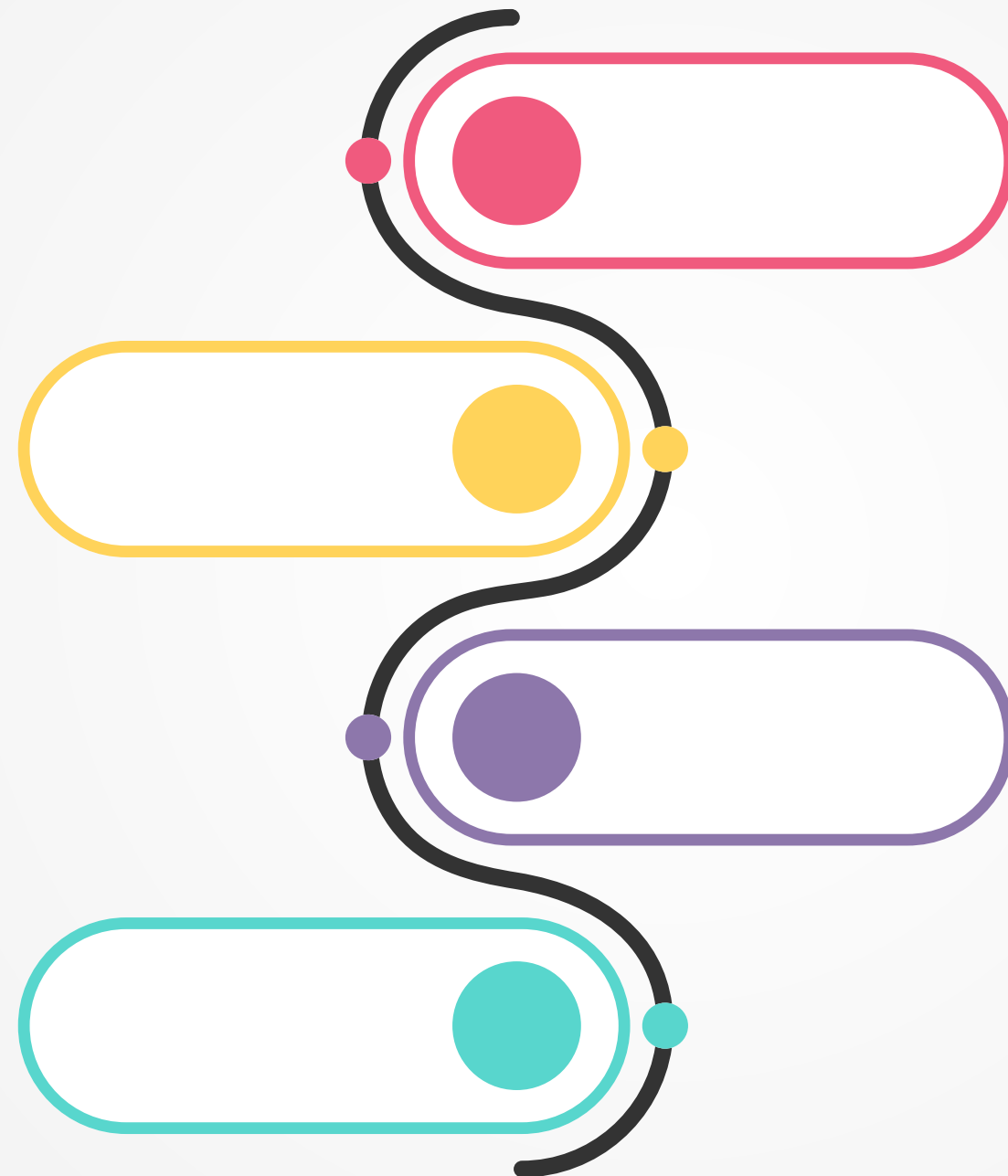

- เข้าใจมิติความสัมพันธ์ในชุมชนได้ชัดเจน ช่วยให้อัดความสัมพันธ์ของเรากับชุมชนได้เหมาะสม เช่น กลุ่มไหนมีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม
- เห็นศักยภาพที่มีอยู่ผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ซึ่งจัดว่าเป็น ‘ทุนทางสังคม’ ที่จะขับเคลื่อนและพัฒนาต่อไปได้

ระบบสุขภาพชุมชน

สุขภาพ เชื่อมโยงกาย ใจ
สังคมและสิ่งแวดล้อม จิต
วิญญาณ

สะท้อนมิติชุมชนด้านอื่นๆ ระบบ
วิธีคิด โลกทัศน์ หรือจักรวาล
วิทยาของท้องถิ่น

สุขภาพเป็นผลกระทบจากสังคม
และ ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดี

เมื่อเผชิญวิกฤติด้านสุขภาพ มักทำให้มนุษย์
ต้องอาศัยคำอธิบายหรือคำตอบที่มีรากฐาน
จากวิธีคิดและโลกทัศน์ในวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตัวอย่างระบบสุขภาพชุมชน

ประโยชน์ของระบบสุขภาพชุมชน

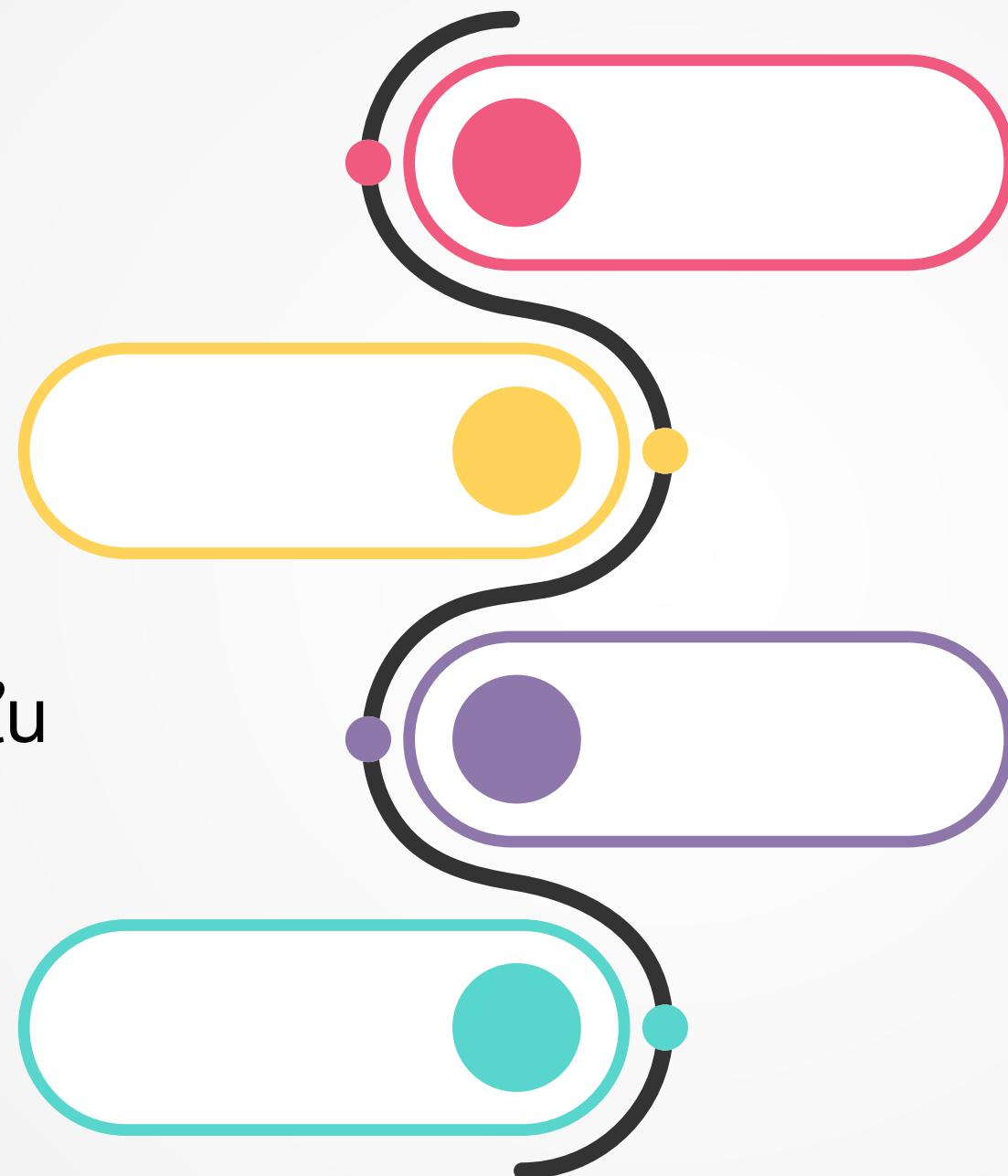
- ได้เห็นระบบการแพทย์ที่หลากหลายในชุมชน
- เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
- สามารถเลือกระบบการแพทย์ในชุมชนนั้นๆ มาประยุกต์ใช้กับงานด้านสาธารณสุขได้

ปฏิทินชุมชน

ปฏิทินชุมชน คือ ตาราง
กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน
ในแต่ละช่วงเวลา

เป็นรากฐานการทำงานเชิงรุกใน
ชุมชน

รวบรวมเหตุการณ์และ
ปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวัน
ของชุมชนในรอบปี รอบเดือน
หรือช่วงระยะเวลาหนึ่ง

เป็นเหมือนเครื่องมือในการเรียนรู้มิติเวลา
(Time)

๒

1. ប្រតិបត្តិការផ្សេងៗ

[illegible]

2.ปฏิทินทางวัฒนธรรมและสังคม

กิจกรรม	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.งานปีใหม่	↔											
2.งานทำบุญตานข้าวใหม่				↔								
3.วันมาฆบูชา			↔									
4.ประเพณีสงกรานต์				↔								
5.งานดำหัวผู้สูงอายุ				↔								
6.ประเพณีสงฆ์พระธาตุครู บาคางเปิด			↔	↔	↔	↔						
7.งานทำบุญพ่อบ้าน ประจำหมู่บ้าน				↔								
8.วันวิสาขบูชา						↔						
9.งานทำบุญกลางใจบ้าน						↔						
10.วันอาสาฬหบูชา							↔					
11.วันเข้าพรรษา							↔					
12.วันออกพรรษา										↔		
13.งานทอดกฐิน											↔	
14.ประเพณียี่เป็ง											↔	
15.ประเพณีตานก๋วยสลาก												↔
16.ประเพณีสืบชะตาหมู่บ้าน	↔											↔
17.ประเพณีเข้าโสมานกรรม	↔											↔
18.ประเพณีทอดผ้าป่า	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔	↔
19.งานปอยหลวง	↔	↔	↔	↔	↔							

ประโยชน์ของปฏิทินชุมชน

- เข้าใจแบบแผนกิจกรรม เหตุการณ์ของชุมชนที่เกิดขึ้นและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม
- เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- สามารถช่วยวางแผนการทำงานกับชุมชนได้ดีขึ้น โดยเฉพาะการทำงานเชิงรุก

ประวัติศาสตร์ชุมชน

เรื่องราวเกี่ยวกับ
เหตุการณ์ที่ผ่านมาของ
ชุมชนในช่วงเวลาหนึ่ง

บอกเล่าจากมุมมองของ
คนในชุมชนเอง

ผสมผสานข้อเท็จจริง จินตนาการ
และความทรงจำของท้องถิ่น

ถูกสืบทอดผ่านเรื่องเล่า
ตำนาน สถานที่ บันทึก ขนบ
แบบแผนการปฏิบัติต่างๆ
ของชุมชน

สำคัญต่ออัตลักษณ์ ความนึกคิด ทัศนะ ท่าที
ของชุมชน

สัญลักษณ์ที่ใช้ในประวัติศาสตร์ชุมชน

= เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวและไม่มีต่อเนื่อง

= ระยะเวลาที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นและสิ้นสุดไปแล้ว

= ระยะเวลาที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นและยังดำเนินต่อไป

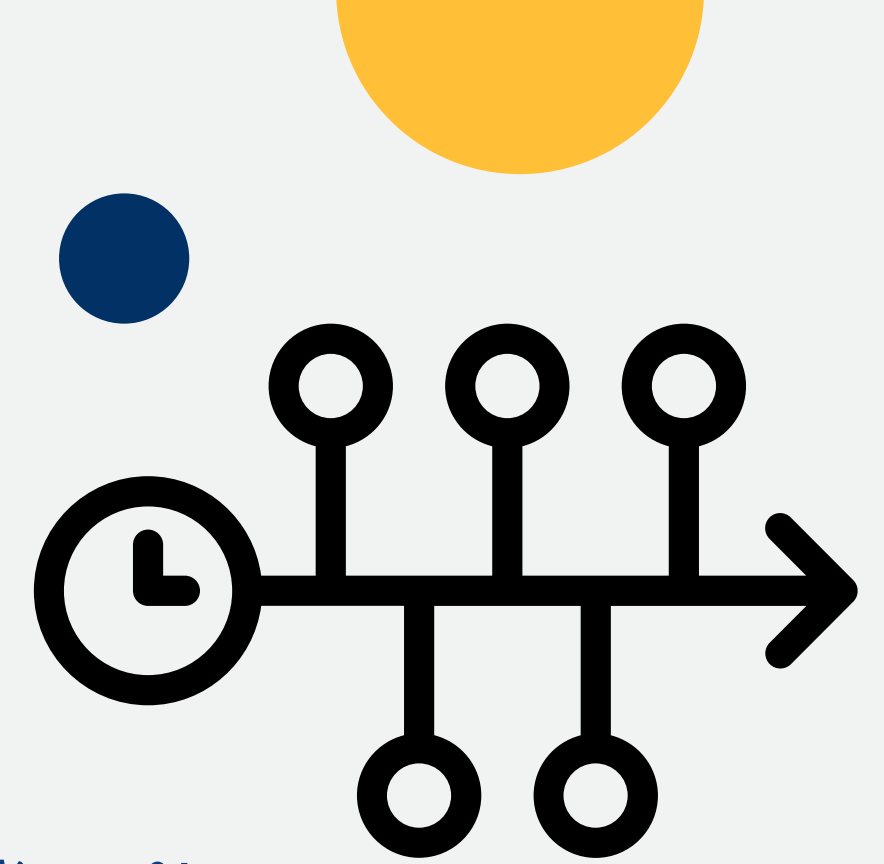
= เหตุการณ์สำคัญภายนอกที่ส่งผลต่อเหตุการณ์ในชุมชน

ตัวอย่างผังประวัติศาสตร์ชุมชน : หมู่บ้านเกาะน้อย

ปี	เหตุการณ์สำคัญ
2454	ตั้งหมู่บ้าน
2460	รับจ้างตัดไม้โกงกาง เมื่อด่าน
2470	ทำกระดะช ชาญน้ำ ตูแลหมู่บ้าน
2475	เปลี่ยนแปลงการปกครอง
2482	ตั้งโรงเรียนในหมู่บ้าน
2484-2488	ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2
2490	ใช้ทรพิษระบาด คนตาย 60 คน
2495	มีการปลูกฝิ่นป้องกันใช้ทรพิษครั้งแรก
2500	หน่วยปราบปรามมาเลเซียเข้ามา
2504	แผนพัฒนา ศ.ก.ฉบับ 1
2509	มีผู้ใหญ่บ้านจากการแต่งตั้ง 3 คน
2513	การเข้ามาให้บริการของแพทย์ พอลว.
2515	เริ่มรับจ้างตัดไม้ทลายชะโอนทำปุ๋ย
2520	เริ่มมีสวนรุกเข้ามาจับปลา
2526	ปลูกระมังหิมพานต์ขายเมล็ด
2533	ยุคเริ่มฟองสบู่
2538	ตีดั้งโซลาเซลล์+โทรศัพท์
2540	ยุคฟองสบู่แตก
2541	คนในหมู่บ้านตาย เพราะเอดส์
2542	ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์
2543	สร้างมัลลิตหลังปัจจุบัน

ตัวอย่างประวัติศาสตร์ชุมชน

ประโยชน์ของประวัติศาสตร์ชุมชน

- สามารถเข้าใจพื้นฐานและความเป็นมาของชุมชน
- ลดอคติหรือภาพลักษณ์แบบเหมารวม เช่น เข้าใจสาเหตุที่ชุมชนไม่เข้าร่วมกิจกรรม
- ทำให้เราสามารถเลือกวิธีการทำงานกับชุมชนให้สอดคล้องกับประสบการณ์ ความคาดหวัง และศักยภาพของชุมชนได้ดีขึ้น

การศึกษาวิถีชุมชน

GE 153 158

วิถีชุมชนและการเรียนรู้ชุมชน

จัดทำโดย อ.ดร.เบญญาภา ศรีสว่างวงศ์

